

Asia: VN/15285/2021

HE laiksi osatyökykyisten työllistymistä tukevan erityistehtäväyhtiön perustamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

2 §. X Oy:n tehtävät ja toimiala

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että yhtiön tulisi toimia tuloksellisesti, mutta sen ensisijaisena tavoitteena ei olisi tuottaa liikevoittoa. Toimintaa tulisi ehdotuksessa harjoittaa niin, ettei se vääristä kilpailua. Momentissa säädettäisiin myös, että yhtiön tuottamien palveluiden hinnoittelun tulee olla markkinaehtoista. Onko teillä tähän lausuttavaa?

Liiketoiminnan hyväksyttävyyden kannalta olisi keskeistä huolehtia hinnoittelun asianmukaisuudesta. Valtion rahoituksella ei saisi selvityshenkilön mukaan luoda yhtiölle sellaista kilpailuasemaa, että se voisi esim. subventoidulla alihinnoittelulla tai voittaa kilpailijansa ja saada liian vahvan aseman markkinoilla. Hinnoittelun arviointia varten voisi olla erityinen riippumaton neuvoa-antava lautakunta. Lisäksi selvityshenkilö ehdottaa, että yritys konsernin omistajaohjaukselta voitaisiin edellyttää, että se pitää huolen liiketoiminnan markkinaosuuden pysymisestä alle 10 prosentissa kaikilla toimialoilla, joilla yritys toimii. Tällä vähennettäisiin kilpailuoikeudellisia ongelmia.

On tärkeää, että toiminta on hyväksyttyä alueen yrittäjien ja muiden toimijoiden näkökulmasta ja kehittämistyötä tulee tehdä tiiviissä yhteistyössä yrityssektorin kanssa. Sillä voidaan varmistaa, että alueiden yrittäjien oman elinkeinon ei katsota kärsivän toiminnasta eikä kilpailua vääristetä. Se on tärkeää myös siitä näkökulmasta, että yrittäjiä tarvitaan palkkaamaan osatyökykyisiä työsuhteisiin itselleen ja työnhakijoiden mahdollisiin siirtymiin työmarkkinoille. Toiminta pitäisi osata jalkauttaa siten, että yrittäjät ja muut toimijat näkevät sen mahdollisuutena saada työvoimaa, eikä uhkana. Luottamusta tulee täten rakentaa aktiivisen paikallistason vuoropuhelun avulla.

Esityksessä on otettu kantaa, että kuluttajan näkökulmasta kuluttaja voi haluta tukea kyseistä X Oy -toimijaa sosiaalisen vastuullisuuden näkökulmasta. Tämä voi parhaimmillaan kirvoittaa myös alueen yrityksiä brändäämään toimintaansa nimenomaan sosiaalisen ja yhteiskunnallisen vastuun näkökulmista ja palkkaamaan osatyökykyisiä.

Suomessa on olemassa myös joukko suuria välityömarkkinatoimijoita, yhdistyksiä, säätiöitä ja järjestöjä, joiden tehtävä on merkittävä osallisuuden ja hyvinvoinnin ylläpitäjinä ja työllistämisen esihautomoina. Vuoropuhelussa tulee muistaa heidän kuulemisensa sekä tiivis yhteistyö heidän kanssaan. Tällä ko. toimijakentällä on ammatillista osaamista osatyökykyisten tukemisen malleihin, joita on saatettu vuosikymmenet jalostaa ja kehittää erilaisin hankerahoituksin ja yhteistyömallein. Perustettavan osakeyhtiön kannattaa huomioida myös tämä osaamiskenttä, jota ei vielä ole selkeästi tunnustettu ja tunnustettu osaksi palvelujärjestelmää. Vaikka asiakasohjaus on ajateltu TE-toimistolta, X OY voisi toimia myös jatkopolkuina muilla välityömarkkinatoimijoilla tehdyille arvioille. Usein näillä toimijoilla on kuntouttavaa työtoimintaa ja sosiaalista kuntoutusta, eikä mahdollisuutta palkkaamisen ole, vaikka henkilöllä olisi työkykyä ja osaamista. Tämä puolestaan johtuu toimijan perustehtävästä, jossa henkilön palkkaaminen toimintaan ei ole sitä.

Esityksessä määritellään, että toimintaa alettaisiin käynnistämään 2-3 suurimmasta alueesta vähitellen, mutta tärkeää olisi myös huomioida alueelliset tarpeet. Yleensä suurimmilla alueilla on jo olemassa monenlaisia toimijoita, jolloin käynnistämistä olisi hyvä harkita myös toisin perustein, esimerkiksi tarpeella.

Pykälän 5 momentissa säädetään, että yhtiö tuottaa EU:n valtiontukisääntelyssä tarkoitettuja yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin tarkoitettuja palveluja (SGEI) ja että siihen sovelletaan lakia julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016). Onko teillä tähän lausuttavaa?

Yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvistä palveluista käytetään yleisesti kilpailuoikeudessa nimitystä yleishyödylliset palvelut ja lyhennettä SGEI (Services of General Economic Interest). SGEI-palvelut ovat palveluja, joilla on muusta taloudellisesta toiminnasta poikkeavia erityispiirteitä (Asia C-179/90). Kyse on kansalaisille tärkeistä tai yhteiskunnan toimivuuden kannalta merkittävistä palveluista, joita markkinat eivät tyydyttävällä tavalla tuota ja joiden tuottamiseksi julkisyhteisö on sen vuoksi asettanut yrityksille julkisen palvelun velvoitteen. SGEI-palvelun käsite on jatkuvasti kehittyvä, sen merkitys riippuu muun muassa kansalaisten tarpeista, teknologian ja markkinoiden kehityksestä sekä yhteiskunnallisista mieltymyksistä kyseessä olevissa jäsenvaltioissa. Koska erityisiä SGEI-palvelun olemassaolon määrittämistä koskevia EU-sääntöjä ei ole, on jäsenvaltioilla laaja harkintavalta, kun ne määrittelevät SGEI-palveluita. Palvelun määrittelemisen SGEI-palveluksi edellyttää kuitenkin aina markkinapuutteen olemassaoloa. Erilaiset työllisyyttä helpottavat palvelut kuuluvat sinänsä SGEI-päätöksen piiriin. Työ- ja elinkeinoministeriö seuraa ja puuttuu mahdollisiin X Oy:n toiminnan kilpailuhaittoihin osana omistajaohjausta.

Mikäli toimijalla on rajattu tehtävä ja rajoitetut toimintamahdollisuudet sekä sen rooli kyetään jäsentämään paikallisesti ymmärrettävästi, emme näe ongelmaa X OY:n toiminnassa. Ajatushan on perustaa lisänä neuvottelukunta, joka huolehtii markkinavuoropuhelusta reaaliaikaisesti.

3 §. Yhtiön toiminnan kohdistuminen

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin yhtiöön työllistettävien kohderyhmästä. Onko teillä tähän lausuttavaa?

Kohderyhmämäärittelyssä on lähdetty vajaakuntoisen henkilön määritelmästä, joka on yhdenmukainen Kansainvälisen työjärjestön ammatillista kuntoutusta ja vajaakuntoisen työllistämistä koskevan yleissopimuksen kanssa. Vajaakuntoisuudella tarkoitetaan tässä kohtaa ”henkilöä, jonka mahdollisuudet sopivan työn saamiseen ja säilyttämiseen sekä työssä etenemiseen ovat huomattavasti vähentyneet asianmukaisesti todetun fyysisen tai psyykkisen vamman tai vajavuuden vuoksi.”

Mielestämme on tärkeää, että erityistehtävä-yhtiöllä luodaan mahdollisuuksia niille henkilöille, jotka haluavat tehdä työtä. Perustettava yhtiö paitsi työllistää, myös kehittää ja ylläpitää ammattitaitoa, lisää työelämävalmiuksia ja nostaa itsetuntoa ja kokemusta omaan pystyvyyteen. Näin ollen on hyvin todennäköistä, että henkilöt, jotka eivät enää kokisi X Oy:n toimintaa omakseen, siirtyisivät eteenpäin yrityksiin.

On hyvin tarkoin mietittävä mitkä ovat kohderyhmän kriteerit, ettei asiakkaisiin jää väliinputoajien joukkoa, joka heikon työmarkkina-asemansa myötä ei todennäköisesti työllisty avoimille työmarkkinoille ja kuuluisi yhtiön toiminnan asiakkaaksi, mutta ei täytä kaikkia asetettuja kriteerejä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että työ- ja elinkeinotoimisto valitsisi kohderyhmäkriteerit täyttävistä työnhakijoista ne, jotka asetettaisiin ehdolle yhtiön palvelukseen. Yhtiö voisi rekrytoida palvelukseensa ainoastaan tästä ehdolle asetettavista henkilöistä työllistäessään osatyökykyisiä. Onko teillä tähän lausuttavaa?

Esityksessä on maininta, että työ- ja elinkeinotoimisto päättäisi yhtiön palvelukseen ehdolle asetettavista osatyökykyisistä henkilöistä. Tämä on sinänsä ristiriitaista, kun henkilöt, joita yhtiöön voitaisiin palkata, on pääosin kuntakokeiluissa. Kuntakokeilun tavoitteisiinhan on vahvasti asetettu tavoitteeksi erityisesti vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden palveluprosessien selkeyttäminen ja tehostaminen. Työllisyyden kuntakokeilussa mukana olevilla kunnilla on vahva intressi ja tahtotila kehittää pitkään työttömänä olleiden prosesseja, johon perustettava yhtiö antaisi työkalut. Kuntataloutta rasittaa pitkään työttömänä olleiden kuntaosuudet, kalliit moniammatilliset palvelut, työvoiman puute, että pelko kuntalaisten hyvinvoinnista. Perustettavalla yhtiöllä pitäisi tukea kunnan tulevia tehtäviä liittyen työllisyyden hoitoon kyseessä olevan kohderyhmän osalta joka on kunnilla, eikä pirstaloida sitä entisestään.

Mikä olisi perustettavalle erityistehtäväyhtiölle sopiva nimi?

.

On hyvä miettiä, millainen brändi luotavalla nimellä on, ja että se vaikuttaa paitsi houkuttelevalta yhteistyökumppanilta, myös sinne palkattavan henkilöstön osalta. Välittäjä Oy, josta on valmisteluvaiheessa puhuttu, toisi hyvin esille välittämisen sen molemmissa merkityksissä: huolenpitona sekä jatkopolkuna työelämään.

Muitakin ajatuksia nimestä on ja ne ovat mm: ReWork OY, Osaamiskeskus OY, Tähtituote OY, Osallisuus OY, Vaikuttaja OY

Muita huomioita ja kommentteja esitysluonnoksesta

Onko teillä muuta lausuttavaa?

Esityksessä otetaan kantaa siihen, että osatyökykyisiä koskevien työllistämisehtojen käyttö julkisen sektorin ostojen ja myöntämien tukien yhteydessä olisi mukaan kannatettavaa toimintaa, ja sitä tulisi systemaattisemmin toteuttaa. Useat kunnat ovat lisänneet hankintoihinsa kyseisiä lisäehtoja sosiaaliseen ja kestäväan kehitykseen liittyen ja tämän esille nostaminen myös tässä esityksessä on kokonaisuuden kannalta merkitsevä. Hankintaehdoilla kilpailutusten yhteydessä yrityksiä kannustettaisiin aidosti työllistämisen erilaisiin malleihin esimerkiksi osatyökykyisten osalta ja tällä voidaan olettaa olevan merkittävä vaikutus myös kuntataloudelle. Tämä lisäisi myös perustettavan X OY:n ja yrityskentän kokemusta tasavertaisuudesta keskenään.

”Nykyisen palvelurakenteen kehittämiseksi palvelukokonaisuuksien ja –polkujen luomiseen tulisi panostaa nykyistä enemmän. Epäonnistumisten syistä riippumatta on perusteltua tavoitella parempaa tulosta kaikkien niiden osatyökykyisten osalta, joilla on halua ja potentiaalia kehittyä työntekijäksi. Kattavuudestaan huolimatta yksittäiset työ- ja elinkeinopalvelut eivät muodosta tällä hetkellä riittävän selkeitä polkuja kohti työmarkkinoita. Palveluiden välisiä kytköksiä ja linkityksiä tulisi vahvistaa. Samalla olisi huolehdittava, että palvelut eivät liiaksi lukitse työnhakijaa osaksi järjestelmää. Palveluohjauksen sisältöjä ja työkaluja tulisi kehittää niin, että esimerkiksi osaamisen ja oppimisvaikeuksien tunnistamiseen panostettaisiin nykyistä enemmän.”

Perustettavana yhtiön yhtiömuodoksi on ajateltu osakeyhtiötä, mikä tarkoittaa sitä, ettei siellä voida harjoittaa kuntouttavaa työtoimintaa. Kuntouttavalla työtoiminnalla olisi joustavuudessaan se lisäarvo, että se sallii työnhakijan elämäntilanteen muutoksiin reagoimisen ja kuntoutumisen. Erityisesti nuorten haavoittuvassa asemassa olevien (alle 29 vuotiaat) osalta mm. kuntouttavalla työtoiminnalla menetelmänä on ollut työpajakentän toiminnassa merkittäviä vaikutuksia juuri joustavuuden näkökulmasta. Jaksojen jälkeen 34% nuorista jatkoi koulutukseen ja 16% työelämään. (lähde: AVI, Valtakunnallisen työpajakyselyn tulokset 2018). Parhaimmillaan perustettava erityistehtävä-yhtiö voisi toimia nuorten ensimmäisenä työnantajana, erilaisia sopimusmalleja voitaisiin käyttää pohjalla ennen varsinaista työllistämistä ja tällä voitaisiin tukea esityksessä mainittua palveluintegraatiota. Myös ammatilliset erityisoppilaitokset olisi hyvä huomioida tulevassa mallissa.

Osatyökykyiset muodostavat vajaakäytössä olevan työvoimapotentialin. Osatyökykyisten työllistämisen edellytysten parantamisella ja työllistämisellä tavoiteltaisiin siten sekä taloudellisia että sosiaalipoliittisia päämääriä. Toiminta lisäisi julkiselle taloudelle kustannuksia, mutta toisaalta se lisäisi myös työllisyyttä. Sosiaalipoliittisten perusteiden kannalta osatyökykyisten työllistäminen on tavoiteltavaa toimintaa.

Jos yhtiöllä on myyntitavoitteensa, esityksessä on maininta, että on tärkeää, että yhtiössä on myös tuottavia työntekijöitä. Tässä voi olla vaarana se, ettei työmarkkinoille päädy ne työntekijät, joilla olisi annettavaa avoimille työmarkkinoille, koska heitä tarvitaan olemassa olevan osakeyhtiön toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin.

On tärkeää myös huomioida suomalaisen ja ruotsalaisen kulttuurin ero työelämän suhteen. Ruotsalaisuuteen on perinteisesti liitetty enemmän hyväksymistä, avoimuutta ja rohkeutta sekä kykyä hyväksyä monimuotoisuutta, joten perustettavan yhtiön ideologia ja brändi tulee rakentaa suomalaisesta työkulttuurista käsin, jos sen aiotaan juurtuvan suomalaiseen yhteiskuntaan.

Yhtiön olisi myös tärkeää toimia tulkkina osatyökykyisten ja avoimien työmarkkinoiden välillä, jotta työelämä olisi jatkossa avoimempi myös osatyökykyisille.

Tulee myös tarkastella sitä, onko olemassa riski sille, että perustettavan yhtiön toiminta entisestään monimutkaistaa palvelujärjestelmää ja eriarvoistaa asiakkaita? Voitaisiinko tuloksiin päästä nykyistä jo olemassa olevaa tukijärjestelmää kehittämällä ja uudistamalla?

Järvenpää Jussi
Kokkolan kaupunki, kaupunginkanslia - Kokkolan seudun työllisyyden
kuntakokeilu